

Araştırma makalesi

Research article

Hemşirelik Öğrencilerinde Eğitim Stresi Algısı ile İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişki

Gülşah KÖSE¹, Hatice AYHAN², Sevinç TAŞTAN³, Emine İYİGÜN⁴, Ayşe Nur ÖZÇAKIR⁵

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin eğitim ile ilgili algıladıkları stres ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı tipteki bu çalışma Mart-Nisan 2016 tarihleri arasında 258 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanması için Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği ve İnternet Bağımlılığı Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde Mann-Whitney U, Kruskal Wallis Test ve Spearman Korelasyon Testi kullanılmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin yaş ortalaması 20.87±0.95'dir. Öğrencilerin Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği toplam puan ortalaması 55.17±15.01 olup, ölçeğin alt boyutları olan uygulama stresi puan ortalaması 27.64±7.83, akademik stres puan ortalaması 27.51±7.82 ve İnternet Bağımlılığı Ölçeği puan ortalaması 34.29±12.26'dır. Uygulama ve akademik stres alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir korelasyon olduğu, Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği ile İnternet Bağımlılığı Ölçeği arasında ilişki olmadığı saptanmıştır.

Sonuç: Araştırmadan elde edilen sonuçlar, öğrencilerin hemşirelik eğitimi ile ilgili orta derecede stres algıladıkları, internet bağımlılığının olmadığı, bağımlılık riskinin ise düşük oranda olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Bağımlılık, hemşirelik, internet, öğrenci, stres

ABSTRACT

The Relationship between Perceived Education Stress and Internet Addiction among Nursing Students

Aim: This study aims to investigate the relationship between perceived education stress and internet addiction among nursing students.

Material and Methods: This descriptive study was conducted with 258 students between March and April 2016. Data were collected by using Nursing Education Stress Scale and Internet Addiction Scale. Mann Whitney U test, Kruskal Wallis, and Spearman Correlation tests were used for statistical evaluation of the data.

Results: The average age of students is 20.87 ± 0.95. The mean scores of the students on the Nursing Education Stress Scale; 55.17±15.01 for the total score, 27.64±7.83 for the practice level, 27.51±7.82 for the academic level, and Internet Addiction Scale mean score is 34.29 ± 12.26. It was determined that there is a significant positive correlation between practice and academic stress sub-dimensions, and there is no relationship between the Nursing Education Stress Scale and the Internet Addiction Scale.

Conclusion: The research results show that students perceive moderate stress related to nursing education, have no internet addiction, and have a low risk of addiction.

Keywords: Addiction, nurse, internet, stress, student

¹Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Muğla, Türkiye, E-mail: glsh_ks@yahoo.com, Tel: 0252 211 5725, ORCID: 0000-0002-9414-6582

²Doç.Dr. Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Hemşirelik Fakültesi, Ankara, Türkiye, E-mail: hatice.ayhan@sbu.edu.tr, Tel: 0312 304 3904, ORCID: 0000 0001 8706 1903

³Prof.Dr. Doğu Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Gazimağusa, KKTC, Mersin 10, Türkiye, E-mail: sytastan@gmail.com, Tel: 0548 878 5465, ORCID: 0000 0002 4187 0358

⁴Prof.Dr. Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Hemşirelik Fakültesi, Ankara, Türkiye, E-mail: emine.iygün@sbu.edu.tr, Tel: 0312 304 3901, ORCID: 0000 0002 2276 615X

⁵Uzman Hemşire, Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Beyin ve Sinir Cerrahisi AD, Ankara, Türkiye, E-mail: aysenur.demirok35@gmail.com, Tel: 0531 959 0935, ORCID: 0000 0001 9606 8744

Geliş Tarihi: 07 Mayıs 2020, Kabul Tarihi: 23 Aralık 2020

Atıf/Citation: Köse G, Ayhan H, Taştan S, İyigün E, Özçakır AN. Hemşirelik Öğrencilerinde Eğitim Stresi Algısı ile İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişki. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 2021;8(1):58-64. DOI: 10.31125/hunhemsire.907830

GİRİŞ

Temel amacı öğrencileri mesleki yaşamlarına hazırlamak olan hemşirelik eğitimi hem teorik hem de klinik uygulamayı içeren bir süreçtir¹⁻³. Öğrenciler bu süreçte öğrendikleri teorik bilgi ve becerilerini klinik uygulamaya aktararak bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarda bilgi, beceri ve tutum kazanırlar^{1,2,4,5}. Bu süreçte öğrenciler, hasta, hasta yakını, hastane personeli ve hastane ortamı gibi kendilerine yabancı olan kavramları öğrenmekte ve bunlar ile ilgili sorunlar ile uğraşmaktadır. Ayrıca, hastanın acı çekmesi ya da ölmesi, klinikteki acil durumlar, mesleki bilgi ve pratik beceri eksikliği, kendini yetersiz ve tecrübesiz hissetme, hata yapma korkusu, hastaya zarar verme korkusu gibi kendilerine yabancı olan çeşitli stres faktörleri ile de karşılaşmakta ve bunlar ile baş etmeye çalışmaktadırlar^{1,5-8}. Ağrı, acı çekme, travma, ölüm gibi kavramlar duygusal yükü arttırmakta⁹, özellikle terminal dönemdeki hastaya bakmak öğrenciler için oldukça zor olmakta, kendilerini çaresiz, üzgün, suçlu hissetmesine neden olarak yaşadıkları stresi arttırmaktadır^{6,10}. Bu nedenle hemşirelik eğitiminin stresli olduğu^{2,4,6,11} ve yaşadıkları eğitim stresinin diğer alanlardaki öğrencilere göre daha fazla olduğu kabul edilmektedir^{1,12}. Ülkemizde yapılan bir çalışmada hemşirelik öğrencilerinin %65,8'inin eğitimle ilgili stres yaşadığını¹³, ulusal ve uluslararası yapılan diğer çalışmalarda da hemşirelik eğitiminin diğer eğitim alanlarına göre daha stresli olduğu belirtilmektedir^{1,5,12,14}. Stresin varlığı ve şiddeti, öğrencinin öğrenmesi üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiler yapmaktadır⁴. Stres seviyesinin hafif düzeyde olması öğrenmeyi kolaylaştırırken⁴, uzun süreli veya yüksek şiddetteki stres, öğrencilerin öğrenme, beceri gelişimi, klinik ve akademik performansı, kendine olan güveninin yanı sıra sağlığını da olumsuz yönde etkilemekte^{1-3,7,11} ve baş etmeyi zorlaştırmaktadır¹¹.

Günümüzde sağlık hizmetlerinde yaşanan sürekli değişim, bilgi ve iletişim teknolojilerini hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline getirmiş, bu teknolojiler hasta bakımına yansıtılmış, internet ve bilgi teknolojilerinin kullanım hızı artmıştır^{15,16}. Bu nedenle hemşirelik öğrencilerinin eğitim sürecinde, hemşirelik eğitiminin temel teorik ve klinik becerileri yanında günümüzün gerekliliği olan teknolojik gelişmeye paralel bilgi, beceri, tutum ve davranışlarının kazandırılması da oldukça önemli olmuştur^{2,9}. Dolayısı ile bu süreç öğrenciler için daha kompleks ve daha stresli bir hale gelmiştir⁹. Öğrenciler bu gereksinimleri karşılayabilmek için günümüzün yaygın bilgi kaynağı internete başvurmakta, sanal kütüphanelere erişme, akademik araştırmalarını ve ödevlerini yapmak için interneti sıklıkla kullanmaktadır^{15,17-19}. Ayrıca günümüzde internetin erişim kolaylığı, üniversite eğitiminin ve yaşamının stresli olması, aileden uzakta yaşamak, maddi problemler, öz denetim ve ebeveyn kontrolünün olmaması nedeniyle strese giren üniversite öğrencileri sosyal ilişki kurma, sosyal etkileşimde bulunma, sosyal medya veya oyunlar ile boş zamanını geçirme ve yalnızlığın üstesinden gelmek için de interneti aktif olarak kullanmaktadır. Bu nedenle üniversite öğrencilerinin önemli bir kısmında internet bağımlılığı gelişmektedir^{15,17-20}.

Evrensel bir sorun olan internet bağımlılığı, bireyin kendi internet kullanımını kontrol edememesi, interneti aşırı kullanma arzusunun üstesinden gelememesi ve bu durumun günlük hayatta olumsuz sonuçlara yol açması olarak tanımlanmaktadır^{15,20-22}. Günümüzde internet bağımlılığının davranışsal bağımlılıklar veya madde kullanımı gibi bir dürtü kontrol bozukluğu olduğu kabul edilmekte ve diğer bağımlılıklar ile benzerlik gösterdiği belirtilmektedir^{15,20,21}. İnternetin aşırı kullanımı ve bağımlılığının, bireylerin fiziksel, sosyal, davranışsal ve mental sağlık problemlerine yol açabileceği^{15,22}, bunun sonucunda öğrencilerde başta akademik başarının olumsuz etkilenmesi olmak üzere, depresyon, yalnızlık, sosyal izolasyon, aile ilişkilerinin bozulması gibi pek çok problem görülebileceği belirtilmektedir^{15,18,22}.

İnternet bağımlılığı ile ilgili yapılan araştırmalarda sağlık alanında öğrenim gören öğrenciler de araştırılmış ve öğrencilerin internette çok fazla zaman geçirdiği ve internet bağımlılığı açısından riskli olduğu gösterilmiştir^{23,24}. Hemşirelik öğrencileri eğitimlerine devam ettikleri sürece klinik ve akademik stres faktörlerinden kaçınmazlar⁷. Öğrencileri etkileyen bu stres faktörlerinin azaltılması veya ortadan kaldırılması, internetin zararlı kullanımının önüne geçilmesi için stratejilerin geliştirilmesi önemlidir. Bu amaçla öğrencilerin akademik eğitim ile ilgili algıladıkları stres, stres kaynaklarının ve internet kullanımının araştırılması oldukça önemlidir^{7,10}. Türkiye'de şimdiye kadar yapılan çalışmalarda hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları stres, öğrencilerin klinik ve akademik performansı, baş etme mekanizmaları ve sağlıkları gibi bağımlı değişkenlerin araştırılması şeklinde yapılmıştır^{1,3,4,6,7,9,11,12,14}. İnternet bağımlılığı ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde ise çalışmaların çoğunluğunun internet bağımlılığı ve sosyal destek ile ilgili olduğu görülmüştür^{15,18,25,26}. Sadece bir araştırmada öğrencilerin psikososyal stresi ile internet bağımlılığı araştırılmıştır²⁰. Ancak öğrencilerin zamanlarının büyük bir çoğunluğunu alan eğitimlerine yönelik algıladıkları stres ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, hemşirelik öğrencilerinin eğitim ile ilgili algıladıkları stres ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

GEREK ve YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Bu araştırma, tanımlayıcı tipte bir araştırmadır

Araştırma Evren ve Örneklemi

Araştırma, Ankara'da bulunan bir hemşirelik yüksek okulunda eğitim gören lisans öğrencileri ile yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini 2015-2016 Eğitim-Öğretim dönemi bahar yarısında ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfta öğrenim gören 265 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemi ise daha önce hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi ile ilgili yapılan çalışmalarda^{2,4} elde edilen Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği toplam puan ortalamaları dikkate alınarak, %95 güven aralığı (0.05 alfa hata), %90 güç ile 253 öğrenci olarak belirlenmiştir. Araştırmada veri kayıpları olabileceği düşünülerek %3

oranında daha fazla öğrenci alınmış ve 258 öğrenci ile araştırma tamamlanmıştır.

Araştırmada öğrencilerin hemşirelik eğitimine yönelik algıladıkları stres araştırıldığı için en az bir yıl eğitim görmüş ve klinik uygulamaya çıkmış öğrencilerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle hemşirelik yüksek okulunda öğrenim gören ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın yapıldığı tarihe kadar olan sürede birinci sınıf öğrencileri hem eğitime yeni başlamaları hem de klinik uygulamaya çıkmadığı için araştırma dışında bırakılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında, öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek için "Demografik Özellikler Formu", hemşirelik eğitimi ile ilgili algıladıkları stresi belirlemek için "Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği" ve internet bağımlılığını belirlemek için "İnternet Bağımlılığı Ölçeği" kullanılmıştır.

Demografik Özellikler Formu: Öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek için oluşturulan formdur. Formda öğrencilerin yaşı ve sınıfını içeren 2 soru bulunmaktadır.

Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği (HESÖ): Gray-Toft ve Anderson (1981) tarafından geliştirilen ölçek Rhead (1995) tarafından modifiye edilmiştir²⁷. Ölçeğin Türkçe geçerlik-güvenirliği Karaca ve ark. (2014) tarafından yapılmıştır¹⁰. İki alt boyut ve 32 maddeden oluşan likert tipteki ölçeğin uygulama ve akademik stres olmak üzere iki alt boyutu bulunmaktadır. Her bir alt boyut 0-48 arasında puanlanmakta ve toplam puan 0-96 arasında değerlendirilmektedir. Alt boyut ve toplam puanın artması stresin arttığını göstermektedir^{10,27}. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.81-0.93 arasındadır²⁷. Karaca ve ark. (2014)'nin yaptığı geçerlik-güvenirlik çalışmasında Cronbach alfa katsayısı ölçeğin toplamı için 0.90, uygulama alt boyutu için 0.84, akademik alt boyutu içinse 0.83 olarak bulunmuştur¹⁰. Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach alfa değeri toplam puan için 0.93, uygulama alt boyutu için 0.89, akademik alt boyutu için 0.87 olarak bulunmuştur.

İnternet Bağımlılığı Ölçeği (İBÖ): Young tarafından 1998'de geliştirilen internet bağımlılığı testi, 20 sorudan oluşmaktadır²⁸. Beşli likert tipte olan ölçekte tersten puanlanan madde bulunmamaktadır^{28,29}. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirliği Balta & Horzum (2008) tarafından yapılmıştır. Balta ve Horzum'un yaptıkları Türkçe uyarlama çalışmasında bir madde çıkartılmış ve ölçek 19 madde olarak Türkçe'ye uyarlanmıştır²⁹. Ölçek değerlendirmesinde 19-44 puan normal, 45-70 puan riskli kullanıcı, 71-95 puan bağımlı olarak kabul edilmektedir^{28,29}. Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında Cronbach alfa katsayısı 0.89'dur²⁹. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.94 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması

Veriler, etik kurul onayı alındıktan sonra Mart-Nisan 2016 tarihleri arasında toplanmıştır. Veri toplamak amacıyla, öğrencilerin uygun olduğu ders aralarında öğrenciler ile görüşülmüş ve araştırmacılar tarafından yüz yüze görüşme yöntemiyle veriler toplanmıştır. Verilerin toplanması ortalama 15-20 dakika sürmüştür. Veri toplama formları öğrencilere dağıtılmadan önce, araştırmanın amacı, veri

toplama formları hakkında bilgi verilmiş, araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilere gönüllü rıza formu imzalatılmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma sonucunda elde edilen ölçüm değerlerinin istatistiksel analizinde IBM Corp. Released 2017. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 25.0. Armonk, NY: IBM Corp. paket programı kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen ölçüm değerlerinin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir. Tanımlayıcı istatistiklerin gösterimi için ortalama \pm standart sapma, frekans ve yüzde kullanılmıştır. Veriler normal dağılım varsayımını karşılamadığından verilerin analizi Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testleri ile gerçekleştirilmiştir. Demografik özellikler ve ölçekler arası ilişkiyi test etmek için Spearman Korelasyon Testi kullanılmıştır. İstatistiksel kararlarda $p < 0.05$ düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın yapılabilmesi için araştırmanın yapıldığı kurumdaki, araştırmanın yapıldığı Eğitim ve Araştırma Hastanesinin Etik Kurul Başkanlığından (Tarih: 22 Mart 2016, Karar no: 16/1648-729) araştırma onayı ve öğrencilerden yazılı izin alınmıştır. Araştırmada kullanılan Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği ve İnternet Bağımlılığı Ölçeği'nin kullanımı için ölçeklerin Türkçe geçerlik ve güvenilirliğini yapan yazarlardan yazılı izin alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın birkaç sınırlılığı bulunmaktadır. Bunlardan biri araştırmanın Ankara'da, bir Hemşirelik Yüksekokulu öğrencileri ile gerçekleştirilmesidir. Bu nedenle sonuçlar yalnızca bu öğrenciler için geçerlidir ve ülkemizdeki hemşirelik öğrencileri için genellenemez. Bu çalışmanın bir diğer kısıtlılığı da verilerin öğrencilerin kendi bildirimlerine dayanmasıdır.

BULGULAR

Öğrencilerin yaş ortalaması 20.87 ± 0.95 olup, tamamı kız öğrencidir. Öğrencilerin %43.8 (113)'ü ikinci sınıf, %28.3 (73)'ü üçüncü sınıf, %27.9 (72)'u dördüncü sınıfta öğrenim görmektedir.

Öğrencilerin HESÖ toplam puan ortalaması 55.17 ± 15.01 olup, ölçeğin alt boyutları olan uygulama stresi puan ortalaması 27.64 ± 7.83 , akademik stres puan ortalaması 27.51 ± 7.82 'dir (Tablo 1). Uygulama ve akademik stres alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde yüksek düzeyde bir korelasyon olduğu görülmüştür ($p < 0.001$, $r = 0.833$). Öğrencilerin İBÖ puan ortalaması 34.29 ± 12.26 'dır ve %84.5'i normal internet kullanıcısı, %15.5'i ise internet bağımlılığı yönünden riskli gruptadır. İnternet bağımlılığı olan öğrenci bulunmamaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin HESÖ Toplam ve Alt Boyutları ile İBÖ Puan Ortalamaları

	Ort/Ortanca	SS	Minimum-Maksimum	Ölçek sınırları
HESÖ toplam puan	55.17/53.00	15.01	0-92	0-96
Akademik	27.51/27.00	7.82	0-47	0-48
Uygulama	27.64/27.00	7.83	0-46	0-48
İBÖ toplam puan	34.29/31.00	12.26	19-68	19-95
n		%		
Normal internet kullanıcısı	218	84.5		
İnternet bağımlılığı riski	40	15.5		
İnternet bağımlılığı	-	-		

Öğrencilerin yaşı ve sınıfı ile HESÖ toplam puan ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$) (Tablo 2). İBÖ puan ortalamasının üçüncü sınıf öğrencilerinde diğer sınıflara göre daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p=0.030$). İBÖ toplam puanı ile yaş ($p=0.836$, $r=.013$) ve sınıf düzeyi ($p>0.05$) arasında bir ilişki olmadığı saptanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin Sosyodemografik Özellikleri ile HESÖ Toplam Ölçek ve Alt Boyutları ile İBÖ Toplam Puan İlişkisi

	Ort±SS		Akademik Ort±SS	Uygulama Ort±SS	HESÖ Toplam Puan Ort±SS	İBÖ Toplam Puan Ort±SS
Yaş	21±0.95	p^a	27.51±7.82 $r=0.005$ $p=0.933$	27.64±7.83 $r=0.083$ $p=0.187$	55.17±15.01 $r=0.035$ $p=0.575$	34.29±12.26 $r=0.013$ $p=0.836$
	n(%)		Akademik Ortanca (Min-Maks)	Uygulama Ortanca (Min-Maks)	HESÖ Toplam Puan Ortanca (Min-Maks)	İBÖ Toplam Puan Ortanca (Min-Maks)
Sınıf						
İki	113 (%43.8)	p^b χ^2	27.00 (0-47)	26.00 (0-43)	53.00 (0-87)	30.00 (19-66)
Üç	73 (%28.3)		27.00 (5-44)	27.00 (9-44)	52.50 (17-87)	35.00 (19-63)
Dört	72 (%27.9)		27.00 (1-46)	27.50 (7-46)	53.50 (8-92)	31.00 (19-68)
			0.579 1.092	0.230 2.939	0.551 1.192	0.030 4.710

^aSpearman Korelasyon, ^bKruskall Wallis, HESÖ: Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği, İBÖ: İnternet Bağımlılığı Ölçeği

HESÖ ve İBÖ ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı saptanmıştır ($p=0.280$, $r=0.068$). Öğrencilerin HESÖ akademik ve uygulama stresi alt boyutları ile İBÖ puan ortalamaları arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır (sırasıyla $p=0.863$, $p=0.678$) (Tablo 3). İBÖ'ye göre normal internet kullanıcısı ve bağımlılık riski olanların HESÖ toplam puan ve alt boyut puanları arasında da anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 3). Ayrıca HESÖ toplam, akademik ve uygulama alt boyutlarında stres seviyesi yüksek olan öğrencilerin İBÖ puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki olmadığı belirlenmiştir (sırasıyla $p=0.606$, $p=0.806$, $p=0.401$).

Tablo 3. HESÖ ile İBÖ Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Akademik Alt Boyut Toplam	Uygulama Alt Boyut Toplam	HESÖ Toplam
İBÖ	r p^a	0.097 0.863	0.049 0.678	0.280 0.068
Normal internet kullanıcısı	Ortanca (Min-Maks)	27.00 (0-47)	27.00 (0-46)	53.00 (0-92)
İnternet bağımlılığı riskli kullanıcı	Ortanca (Min-Maks)	27.00 (16-44)	27.00 (15-43)	52.00 (32-87)
	p^b	0.863	0.678	0.862
	Z	-0.173	-0.415	-0.174

^aSpearman Korelasyon, ^b Mann-Whitney U test, HESÖ: Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği, İBÖ: İnternet Bağımlılığı Ölçeği

TARTIŞMA

Stres hemşirelik öğrencileri arasında evrensel bir durumdur. Gerek teorik gerekse klinik uygulama, öğrencilerin bilgi ve becerilerinin gelişmesine katkı sağlarken bir yandan da önemli bir stres kaynağı olmaktadır^{2,3,4,7}. Bu çalışmada HESÖ toplam puan ortalamasına göre öğrencilerin hemşirelik eğitimi ile ilgili algıladıkları stresin orta düzeyde olduğu saptanmıştır. Araştırma sonucumuza benzer şekilde yapılan diğer çalışmalarda da hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresinin orta düzeyde olduğu belirtilmektedir^{1,11,30}. Ancak araştırma sonucumuzdan farklı olarak hemşirelik öğrencilerinin yüksek düzeyde stres yaşadığını belirten çalışmalar da bulunmaktadır^{2,4}. Algılanılan stres bireysel olduğu, bu nedenle bireysel farklılıklara ve sahip olunan imkanlara göre değişebildiği için elde edilen bu sonuçta ve araştırmalar arasındaki farklılıkta etkili olabileceği düşünülmüştür.

Geleceğin hemşirelerini oluşturacak olan hemşirelik öğrencilerinin iyi yetiştirilmesi sağlık bakımının yeterli, etkili ve dengeli bir şekilde verilebilmesi ve sürdürülmesinde oldukça önemlidir⁴. Türkiye'de hemşirelik eğitimi en az dört yıl veya 4600 saatlik teorik ve klinik eğitimi kapsamaktadır⁶. Hemşirelik Eğitim Koşullarının Belirlenmesine Dair Yönetmelik uyarınca da eğitim sürecinin en az üçte birini teorik bölüm oluşturmada, toplam eğitimin yarısı da klinik uygulamayı içermektedir³¹. Literatürde uygulama stresinin akademik stresten daha fazla olduğunu gösteren çalışmalar^{3,4,32,33}, aynı zamanda akademik ve uygulama stresinin benzer olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır^{1,2,9}. Araştırmamızda öğrencilerin akademik ve uygulama stresinin birbirine yakın olduğu saptanmış, bu yöndeki literatür ile uyumluluk göstermiştir^{1,2,9}. Araştırmamızda ayrıca, akademik ve uygulama stresi arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu da tespit edilmiştir. Akkaya ve ark.'nın (2018) yaptığı çalışmada araştırma sonucumuz ile benzer şekilde akademik ve uygulama stresi arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu belirtilmektedir¹. Hemşirelik eğitimi hem teorik hem de uygulamalı bir eğitim sürecini içermektedir. Öğrenciler teorik alanda kazandıkları bilgileri klinik uygulama alanında

beceri ve tutumla birleştirmektedir. Bu nedenle akademik ve uygulama alanındaki stresin birbiri ile ilişkili olduğu, birbirinden ayrılamayacağını düşünmekteyiz.

Öğrenciler farklı akademik seviyelere geldikçe yaşadıkları stres yoğunluğu da artmaktadır¹¹. Her yıl yeni teorik dersler eklenmekte ve farklı bir alanda uygulamaya çıkılmakta, sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerden beklentiler artmakta, bu nedenle stres de artmaktadır⁴. Araştırmamızda üçüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilerin HESÖ toplam, akademik ve uygulama stresi alt boyut puan ortalamaları diğer sınıflardaki öğrencilere göre daha yüksek saptanmıştır. Literatürde çalışma sonuçlarımıza benzer şekilde stresin hemşirelik üçüncü sınıf öğrencilerinde diğer sınıflara göre daha fazla olduğu belirtilmekle birlikte^{1,3,34,35} farklı araştırma sonuçları da bulunmaktadır^{2,4,7,36}. Bu araştırmalarda ikinci sınıf öğrencilerinde uygulama stresinin, dördüncü sınıf öğrencilerinde ise akademik stresin daha fazla olduğu, akademik stresin üçüncü sınıf öğrencilerinde daha fazla olduğu, ikinci sınıf öğrencilerinde stresin daha fazla olduğu ya da sınıflara göre stres düzeyinde farklılık olmadığı ifade edilmektedir^{2,4,7,36}. Araştırmalar arasındaki farklılığın, araştırmalarda farklı değerlendirme ölçütünün kullanılması ve eğitim sistemindeki ya da uygulamadaki farklılıklardan kaynaklanabileceği düşünülmüştür.

Sağlık hizmetlerinde internet ve teknoloji kullanımı oldukça yaygınlaşmış, sağlık alanına farklı bir boyut gelmiştir. Böylece sağlık hizmetlerinin sunumu değişmiş, sürekli değişen bilgi ve teknoloji hasta bakımına yansımıştır. Dolayısı ile hemşirelik gibi sağlık eğitimi gören öğrenciler teknolojinin bu kadar etkin bir şekilde kullanıldığı bir alan ve zamanda eğitim görmeye başlamıştır^{16,22}. Bu da öğrencilerin başta eğitimlerinde kullanacağı bilgi ve araştırmalara ulaşması için internet kullanımını arttırmakta ve sonuçta internet bağımlılığı için riskini artırmaktadır^{16,17,22}. Araştırmamızda öğrencilerin İBÖ puan ortalamasına göre normal internet kullanıcısı olduğu ancak %15.5’inde internet bağımlılığı riski olduğu saptanmıştır. Bu konu ile ilgili yapılan araştırmalarda internet bağımlılığı ile ilgili farklı sonuçlar bulunmaktadır. İnternet bağımlılığı riski ile ilgili yapılan çalışmalarda öğrencilerde %27-67.5 gibi değişen oranlarda internet bağımlılığı olduğu^{15,17,20,26,37} ve bağımlılığın orta derecede²² ya da düşük olduğu belirtilmektedir¹⁶. Çalışmalar arasında farklı oranlar bulunmasının, çalışmalardaki örneklem büyüklüğünün, değerlendirme materyalinin farklı olması, farklı toplumlarda ve farklı zaman aralıklarında yapılmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Özellikle üniversite eğitiminde eğitimin stresli olması yanında ebeveynlerden uzakta olma, ebeveyn kontrolünün en aza inmesi, öz kontrolün zayıflaması gibi faktörler nedeni ile genç bireylerde internet bağımlılığı riski artmaktadır²⁰. Bu konu ile ilgili yapılan çalışmalarda öğrencilerin yaşı ile internet bağımlılığı arasında negatif bir korelasyon olduğu, yaşı nispeten genç olanlarda internet bağımlılığının daha fazla olduğu^{15,20,38}, ayrıca öğrencilerin akademik yılı ile internet bağımlılığı arasında bir ilişki bulunduğu belirtilmektedir^{15,16}. Ayrıca yapılan diğer çalışmalarda akademik yıl ile internet bağımlılığı arasında negatif^{15,25} ya da pozitif yönde bir ilişki olduğu da belirtilmektedir^{37,38}. Araştırmamızda bu araştırma sonuçlarından farklı olarak

öğrencilerin yaşı ve sınıf düzeyi ile internet bağımlılığı arasında bir ilişki saptanmamıştır.

Günümüzde teknoloji hemşirelik hizmetlerinin yapı taşı olarak kabul edildiği için öğrencilerden teknolojiyi etkin bir şekilde kullanabilmesi beklenmekte, bu yönde bilgi, beceri ve tutuma sahip olma hemşirelikte aranan bir nitelik olarak vurgulanmaktadır²². Bu nedenle öğrencilerin eğitimde yaşadığı stres daha da artmaktadır. Stresin olması ise internet bağımlılığını arttıran önemli bir faktör olarak görülmektedir²⁰. Anand ve ark. nın (2018) yaptığı çalışmada stresi fazla olan öğrencilerde internet bağımlılığı davranışlarının bulunduğu belirtilmektedir²⁰. Yaptığımız araştırmada ise farklı olarak öğrencilerin yaşadığı eğitim stresi ile internet bağımlılığı arasında ilişki olmadığı görülmüştür. Elde edilen bu sonuçta bu araştırmada yer alan öğrencilerde internet bağımlılığının görülmemesinin ve bağımlılık riski oranının düşük olmasının etkili olduğu düşünülmüştür.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Hemşirelik öğrencilerinde hemşirelik eğitimi ile ilgili algılanan stres ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan bu araştırmanın sonuçları, öğrencilerin hemşirelik eğitimi ile ilgili orta derecede stres algıladıkları, internet bağımlılığının olmadığı, bağımlılık riskinin ise düşük oranda olduğunu göstermektedir. Eğitime ilişkin algılanan stres ile internet bağımlılığı arasında ilişki bulunmamış olması, öğrencilerin streslerini azaltmak için internetin aşırı kullanımına yönelmediklerini düşündürmektedir. Öğrencilerin hemşirelik eğitimi ile ilgili algıladıkları stresi azaltmaya yönelik olarak; kendilerini tanıması ve kendilerini geliştirebilmelerinin desteklenmesi, öğrencilerde stres oluşturan faktörlerin belirlenmesi ve öz farkındalık düzeylerinin artırılmasının sağlanması, gelişimlerini sağlayabilmek için alan ile ilgili kitapların okunması ve gelişmelerin takip edilmesinin sağlanması, öğrencilerin “sürekli gelişim” odaklı olarak motive edilmesi ve eğiticilerin öğrencilere bu konularda yeterli destek sağlaması oldukça yararlı olacaktır. İnternet bağımlılığı riskinin azaltılması ve normal kullanıcıların devamlılığının sağlanmasına yönelik ise öğrencilere akılcı internet kullanımı konusunda rehberlik yapılması önerilmiştir.

Etik Kurul Onayı (Kurul adı, tarih ve sayı no): Gülhane Askeri Tıp Akademisi Klinik Araştırmalar Etik Kurul’undan (Tarih: 22 Mart 2016, Karar no: 16/1648-729) etik onay alınmıştır.

Çıkar Çatışması: Bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yoktur.

Katılımcı Onamı: Öğrencilerden bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Yazar katkıları

Araştırma Dizaynı: GK, ST, HA

Literatür araştırması ve veri toplama: GK, ANÖ

Verilerin analizi: GK, HA, ST

Makalenin yazılması: GK, HA, ST, Eİ, ANÖ

Teşekkür: Yazarlar araştırmaya katılan tüm öğrencilere teşekkürlerini sunar.

Ethics Committee Approval: Ethical approval was obtained from Gulhane Military Medical Academy Ethics Committee (Date: March 22, 2016, Decision number: 16 / 1648-729).

Conflict of Interest: Not reported.

Funding: None.

Exhibitor Consent: Informed consent was obtained from the students.

Author Contributions:

Study design: GK, ST, HA

Literature search and data collection: GK, ANO

Data analysis: GK, HA, ST

Drafting manuscript: GK, HA, ST, EI, ANO

Acknowledgement: The authors would like to thank all students who participated in the research.

KAYNAKLAR

1. Akkaya G, Babacan Gümüş A, Akkuş Y. Hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresini etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*. 2018;15(4):202-8.
2. Fırat Kılıç H. Hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi ve mesleki benlik saygısı arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*. 2018;5(1):49-59.
3. Evgin D, Çalışkan Z, Caner N. Sağlık yüksekokulu hemşirelik bölümü öğrencilerinin klinik uygulama öncesi kaygı düzeyleri ve stresle başa çıkma tarzları. *SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 2017;8(3):22-8.
4. Ergin E, Çevik K, Pakiç Çetin S. Hemşirelik öğrencilerinin eğitimlerine ilişkin algıladığı stres ve stresle baş etme davranışlarının incelenmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*. 2018;15(1):16-22.
5. Goff AM. Stressors, academic performance, and learned resource fulness in baccalaureate nursing students. *Int J Nurs Educ Scholarsh*. 2011;8:Article 1.
6. Bağcivan G, Cinar Fİ, Tosun N, Korkmaz R. Determination of nursing students' expectations for faculty members and the perceived stressors during their education. *Contemp Nurse*. 2015;50(1):58-71.
7. Gurková E, Zeleníková R. Nursing students' perceived stress, coping strategies, health and supervisory approaches in clinical practice: A Slovak and Czech perspective. *Nurse Educ Today*. 2018;65:4-10.
8. Tastan S, İyigün E, Ayhan H, Hatipoğlu S. Experiences of Turkish undergraduate nursing students in the intensive care unit. *Collegian*. 2015;22(1):117-23.
9. McCarthy B, Trace A, O'Donovan M, Brady-Nevin C, Murphy M, O'Shea M, et al. Nursing and midwifery students' stress and coping during their undergraduate education programmes: An integrative review. *Nurse Educ Today*. 2018;61:197-209.
10. Karaca A, Yıldırım N, Ankaralı H, Açıkgöz F, Akkuş D. Hemşirelik eğitimi stres ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*. 2014;16(2):29-40.
11. Brown K, Anderson-Johnson P, McPherson AN. Academic-related stress among graduate students in nursing in a Jamaican school of nursing. *Nurse Educ Pract*. 2016;20:117-24.
12. Turner K, McCarthy VL. Stress and anxiety among nursing students: A review of intervention strategies in literature between 2009 and 2015. *Nurse Educ Pract*. 2017;22:21-9.
13. Güler Ö, Çınar S. Hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları stresörler ve kullandıkları başetme yöntemlerinin belirlenmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı e-Dergisi, Sempozyum Özel Sayısı*. 2010;253-60.
14. Pulido-Martos M, Augusto-Landa JM, Lopez-Zafra E. Sources of stress in nursing students: A systematic review of quantitative studies. *Int Nurs Rev*. 2012;59(1):15-25.
15. Al-Gamal E, Alzayyat A, Ahmad MM. Prevalence of internet addiction and its association with psychological distress and coping strategies among university students in Jordan. *Perspect Psychiatr Care*. 2016;52(1):49-61.
16. Schmidt G, Valdez M, Farrell M, Bishop F, Klam WP, Doan AP. Behaviors associated with internet use in military medical students and residents. *Mil Med*. 2019;184(11-12):750-7.
17. Asiri S, Fallahi F, Ghanbari A, Kazemnejad-Leili E. Internet addiction and its predictors in gulf medical sciences students, 2012. *Nurs Midwifery Stud*. 2013;2(2):234-9.
18. Ersun A, Şahin Köse B, Muslu G, Beytut D, Başbakkal Z, Conk Z. Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinde internet kullanımı ile sosyal destek sistemi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İÜFN Hem Derg*. 2012;20(2):86-92.
19. Öksüz E, Guvenc G, Mumcu Ş. Relationship between problematic internet use and time management among nursing students. *Comput Inform Nurs*. 2018;36(1):55-61.
20. Anand N, Thomas C, Jain PA, Bhat A, Thomas C, Prathyusha PV, et al. Internet use behaviors, internet addiction and psychological distress among medical college students: A multi centre study from South India. *Asian J Psychiatr*. 2018;37:71-7.
21. Spada MM. An overview of problematic internet use. *Addict Behav*. 2014;39(1):3-6.
22. Turan N, Durgun H, Kaya H, Aşti T, Yılmaz Y, Gündüz G, et al. Relationship between nursing students' levels of internet addiction, loneliness, and life satisfaction. *Perspect Psychiatr Care*. 2020;56(3):598-604.
23. Gedam SR, Shivji IA, Goyal A, Modi L, Ghosh S. Comparison of internet addiction, pattern, and psychopathology between medical and dental students. *Asian J Psychiatr*. 2016;22:105-10.
24. Srijampana VVGR, Endreddy AR, Prabhath K, Rajana B. Prevalence, and patterns of Internet addiction among medical students. *Medical Journal of Dr. D.Y. Patil University*. 2014;7(6):709-13.
25. Azizi SM, Soroush A, Khatony A. The relationship between social networking addiction and academic performance in Iranian students of medical sciences: A cross-sectional study. *BMC Psychol*. 2019;7(1):28.
26. Yücens B, Üzer A. The relationship between internet addiction, social anxiety, impulsivity, self-esteem, and depression in a sample of Turkish undergraduate medical students. *Psychiatry Res*. 2018;267:313-8.

27. Rhead M. Stress among student nurses: Is it practical or academic? J Clin Nurs. 1995;4(6):369-76. doi: 10.1111/j.1365-2702.1995.tb00038.x.
28. Young KS. Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. Cyberpsychol Behav. 1998;1(3):237-44
29. Balta ÖÇ, Horzum MB. İnternet bağımlılık testi. Eğitim Bilimleri ve Uygulama. 2008;7(13):87-102.
30. Taşdelen S, Zaybak A. Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyim sırasındaki stres düzeylerinin incelenmesi. FN Hem Derg. 2013;21(2):101-6.
31. Doktorluk, Hemşirelik, Ebelik, Diş Hekimliği, Veterinerlik, Eczacılık ve Mimarlık Eğitim Programlarının Asgari Eğitim Koşullarının Belirlenmesine Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik [İnternet]. Sayı: 27449-31 Aralık 2009. [Erişim Tarihi: 29 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/12/20091231-6.htm>
32. Khater WA, Akhu Zaheya LM, Shaban IA. Sources of stress and coping behaviours in clinical practice among baccalaureate nursing students. Int J Humanit Soc Sci. 2014;4(6):194-202.
33. Singh C, Sharma S, Sharma KR. Level of stress and coping strategies used by nursing interns. Nurs Midwifery Res J. 2011;7(4):152-60.
34. Ağaçdiken S, Boğa NM, Özdelikara A. Hemşirelik öğrencilerinin hemşirelik eğitimine yönelik yaşadıkları stres düzeyinin belirlenmesi. Samsun Sağ Bil Der. 2016;1(1):1-19.
35. Edwards D, Burnard P, Bennett K, Hebden U. A longitudinal study of stress and self-esteem in student nurses. Nurse Educ Today. 2010;30(1):78-84.
36. Yıldırım N, Karaca A, Cangur S, Acıkgöz F, Akkus D. The relationship between educational stress, stress coping, self-esteem, social support, and health status among nursing students in Turkey: A structural equation modeling approach. Nurse Educ Today. 2017;48:33-9.
37. Hasan AA, Jaber AA. Prevalence of internet addiction, its association with psychological distress, coping strategies among undergraduate students. Nurse Educ Today. 2019;81:78-82.
38. Bhandari PM, Neupane D, Rijal S, Thapa K, Mishra SR, Poudyal AK. Sleep quality, internet addiction and depressive symptoms among undergraduate students in Nepal. BMC Psychiatry. 2017;21;17(1):106.